

Porot ja tuulivoima -tilaisuus 6.9.2022
Hotelli Santa Claus, Rovaniemi
Muistio

Osallistujat (yhteensä 43):

Outi Vaarala, ST1 Oy / Wind Power
Sanna Hast, Paliskuntain yhdistys
Mari Lahti, Lapin Ely-keskus
Juha Piisilä, Lapin liitto
Sini Kantola, Kainuun liitto
Lauri Ollila, poroisäntä, Jääskön paliskunta
Veikko Heiskari, poroisäntä, Poikajärven paliskunta
Tapio Vuolo, poroisäntä, Palojärven paliskunta
Harri Ruoposa, Puhuri Oy
Jari Hannula, poroisäntä, Syväjärven paliskunta
Aimo Ekonoja, poroisäntä, Orajärven paliskunta
Mikko Ylimartimo, Myrsky Energia Oy
Mika E. Satta, poroisäntä, Kolarin paliskunta
Taru Toivonen, FCG
Vilma Sanaksenaho, Paliskuntain yhdistys
Miika Sinettä, Taaleri Energia Oy
Marja Anttonen, Paliskuntain yhdistys

Janne Tolpponen, Myrsky Energia Oy
Nina Alaiso, OX2
Riikka Nevalainen, WPD Finland
Ari Nikula, Metsähallitus Kiinteistökehitys
Raimo Vikstedt, Puhuri Oy
Heli Paananen, Infinergies Finland Oy
Riina Suomala, Infinergies Finland Oy
Rauno Malinen, Pohjois-Pohjanmaan liitto
Sirkku Kosamo, Infinergies Finland Oy
Marjut Salmen, Puhuri Oy
Pauli Maaninka, Taaleri Energia Oy
Pentti Savolainen, Eolus Finland Oy
Kii Anttilainen, Neova Oy
Heidi Paalatie, Suomen tuulivoimayhdistys
Raimo Kivioja, Smart Wind Power, Ylitornion Tuulivoima Oy
Emma Luoma, Akordi
Jonna Kangasoja, Akordi
Anni Kettunen, Akordi
Kalle Reinikainen, Afry Finland
Sanna Molies, Abo Wind
Juhani Jokinen, Abo Wind
Marko Penttilä, YIT
Hannu Haavisto, Winda Energy Oy
Noora Jaakamo, Ilmatar Energy Oy
Juha Hiedanpää, Luonnonvarakeskus
Mikko Jokinen, Luonnonvarakeskus

Ohjelma

Klo 10.00 Avaus ja virittäytyminen päivään (Akordi, Paliskuntain yhdistys ja Suomen tuulivoimayhdistys)
Klo 10.15 Esittäytymiskierros
Klo n. 11.00 Toimintamalli tuulivoimahankkeiden suunnitteluun ja operointiin poronhoitoalueella - miltä luonnos toimintamalliksi näyttää nyt
Klo 11.30 Pienryhmäkeskustelut 1) esitellystä toimintamallista ja 2) mallin jalkauttamisen edellytyksistä
Klo 12-13 Lounas
Klo 13.00 Pienryhmäkeskustelut jatkuvat
Klo 14.30 Tauko
Klo 15.00 Pienryhmäkeskusteluiden yhteinen koonti ja keskustelu toimintamallin jalkauttamisesta: Mitä tarvitaan, jotta suositukset voisivat muuttua käytännöksi?
Klo 16.30 Loppukierros
Klo 17.00 Päivä päättyy

Aamupäivä

Aamupäivän pienryhmäkeskusteluissa keskusteltiin esitellyn toimintamalliluonnoksen herättämistä ajatuksista, selkeyttämistarpeista, sekä siitä, miten tarvitaan, jotta toimintamalli voisi muuttua käytännöksi.

Tuulivoimalle soveltuviin/ei-soveltuviin alueisiin liittyen todettiin mm. seuraavaa:

- Työ pitäisi aloittaa siitä, mitkä alueet soveltuvat tuulivoimalle ja mitkä eivät. paljon on kiinni siitä mihin tv-alue sijoitetaan (mitkä ovat 'no go -alueet', entä mitkä 'vähemmän huonot' jne.)
- Poronhoitajat ovat huolissaan, paljonko tuulivoimaloita paliskuntien alueille ylipäänsä on tulossa ja paljonko niitä voi alueille mahtua. Epätietoisuus tuntuu siltä kuin 'roikkuisi löysässä hirressä'. Lapin liiton selvityksessä täytyy löytyä joku raja (voimaloiden määrälle). Täytyy sopia mihin ei voi tulla, mihin voi tulla.
- Poronhoitajat eivät vastusta kaikkia alueita, vaan on myös esitetty alueita mihin tuulivoimaa voisi tulla.
- Tosiasiallinen ongelma on se, että varhaisissakin keskusteluissa tilanne on, että sopivia alueita ei vain yhdessä tunnisteta; mutta toisaalta luottamusta se rakentaa kuitenkin paremmin kuin myöhäisempi keskustelu. On syytä vielä korostaa, että kaavoitus kuitenkin ratkaisee lopulta sen, eteneekö jokin hanke vai ei. Maaperää luo hyvin, jos osa alueista olisi 'vihreämpiä' tuulivoimalle kuin toiset, mutta halutessaan paliskunta voi sanoa kaikkien ehdotusten osalta ei. Joka tapauksessa tuulivoimatoimijalla on oikeus jättää kaavoitusaloite ja se ratkaisee, voiko alueen soveltuvuutta selvittää tarkemmin.
- Muu maankäyttö alueella vaikuttaa aina siihen, miten tuulivoima otetaan vastaan ja löytyykö sille mahdollisia alueita. Varhainen yhteydenotto on erityisen tärkeää, jotta ymmärretään minne tuulivoimaa ollaan suunnittelemassa ja voidaan tunnistaa reunaehdot toiminnalle. Esim. tilanteissa, joissa alueella on jo muita hankkeita: täytyy aina miettiä tilannekohtaisesti onko parempi mennä jonnekin, jossa on jo muutakin maankäyttöä vai alueille, jossa ei ole vielä mitään.

Poronhoitajille aiheutuvista (sosiaalisista) haitoista todettiin mm. seuraavaa:

- Hankkeet (myös toteutumattomat) aiheuttavat poronhoitajille jatkuvaa stressiä ja tunteen 'kuin roikkuisi löysässä hirressä'.
- Erilaiset lausunnot aiheuttavat valtavasti työtä paliskunnille, joissa on jo ennestään rajalliset resurssit ja osallistuminen voi olla tämän vuoksi haastavaa. Myös toteutumattomat ja vasta vireillä olevat hankkeet vaikuttavat poronhoidon arkeen. Vaikka paliskunnan alueella ei olisi aktiivisia hankkeita, se ei tarkoita, ettei vaikutuksia olisi jo (mm. työ ja energia mikä liittyy hankesuunnitteluun osallistumiseen ja tiedon jakamiseen jne.)
- Lisäksi mainittiin, että maankäytön paineet ja ristiriitaiset intressit aiheuttavat riitoja ja jopa uhkailua etenkin ykistyismaiden omistajien kanssa. Kyläläiset, naapurit keskenäänkin on riidoissa sopimusten vuoksi.

Sosiaalisesta toimiluvasta todettiin seuraavaa:

- Poronhoito on kainuussa tärkeää, myös tuulivoima. Paliskuntien kannat vaihtelevat. Yleensäkin tilanteet vaihtelevat. Tuulivoimahankkeet tulisi hyväksyttää myös muilla kuin paliskunnilla, myös kyläläisillä tai kunnalta pitäisi olla roolia sosiaalisessa toimiluvassa.

Varhaisesta yhteydenotosta, kommunikaatiosta ja vaikuttamismahdollisuuksista todettiin mm. seuraavaa:

- Mahdollisimman aikainen yhteydenotto on tärkeää ja edistää luottamusta. Kommunikaation oikea-aikaisuus ehkäisee väärän tiedon leviämistä. Ensivaikutelma kertoo paljon. Tärkeää aikaisessa vaiheessa jo tavata.
- Vuoden aikana on havaittu, että tuulivoimatoimijat on ottaneet yhteyttä aikaisessa vaiheessa. Pari vuotta sitten oli tilanne aivan hurja. Salamyhkäistä. Tuli tilanteita että luottamus meni. Tärkeintä on välittää siitä että luottamusta rakennetaan. Tietoa kyllä on ollut, mutta pitää haluta luoda luottamus. Vaikka kehitystä on tapahtunut, sattuu silti vielä harmillisia kommunikaatiokatkoksia/puutteita (esim. juuri oli Lapin kansassa juttu laajasta tv-hankkeesta, josta ei oltu paliskuntaan yhteydessä vaan maanomistajien kautta on vain kuultu huhuja). Samaan aikaan kun maanomistajille kerrotaan, kannattaa olla yhteydessä, koska huhut liikkuu saman tien. Ei se pysy salassa, kun aiheuttaa puheita ja odotuksia ja riitoja kylällä.
- Yhteydenpidon roolit ja vastuista todettiin mm. että tuulivoimatoimijoiden on tärkeää korostaa maanomistajille, että ei ole heidän asiansa olla yhteydessä paliskuntaan ja että tuulivoimatoimijalle on tärkeää saada aloittaa keskustelu itse paliskunnan kanssa.
- Aluerajauksiin ja voimaloiden sekä muun infran sijaintiin vaikuttaminen aikaisessa vaiheessa on tärkeää, esimerkiksi sen vuoksi, että poronhoitajat saisivat jätettyä rauhaan alueita missä tilaa kuljettaa tokkaa. Teiden ja voimaloiden sijoittamisessa pitää saada olla mukana. Sillä on esimerkiksi väliä, kajotaanko luppokuusikkoon vai taimikkoon (tai muuhun luppokuusikkoa vähempiarvoiseen alueeseen).
- On olemassa tutkimusta siitä, että porot välttävät tuulivoima-alueita, tuulivoiman vaikutus on aina enemmän kuin tietty pinta-ala. Porot häiriintyvät, stressaantuvat ja väistävät tuulivoimaloita. Tärkeää hahmottaa hyvissä ajoin, missä on tilaa ja mahdollisuudet väistämiseksi? Tätä on arvioitava yhdessä paliskunnan kanssa.
- Tuulivoimahankkeisiin liittyvät sähkönsiirron liityntäpisteet ja sähkölinjojen vaihtoehdot tulisi selvittää ja keskustella paliskuntien kanssa mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Tarvitaan koordinoitua myös tuulivoimahankkeiden kesken ja välillä (esim. yhteispylväät).
- Muistettava, että olosuhteet ovat erilaiset eri alueilla (esim. Kainuu ja Ylä-Lappi). Tilanteet ja tarpeet vaihtelevat myös hankkeiden ja hanketoimijoiden sekä paliskuntien välillä. Yhteistyön ja suositusten soveltamisen täytyy lähteä aina liikkeelle kunkin alueen paliskunnan tarpeista ja hankkeiden ominaisuuksista.
- Kysymys tuulivoimatoimijoille liittyen voimaloiden sijoitteluun: onko alustavimman hahmotellun alueella minkä verran liikumavaraa (ennen kuin keskustelee paliskuntien kanssa) isommassa mittakaavassa, esim. siirtää hanke toiselle puolelle paliskuntaa? → Kilometrien siirrot eivät lähtökohtaisesti ole mahdollisia, koska reunaehtoja on niin paljon. Sellaisia alueita voi olla, mutta se on äärimmäisen harvinaista; pohjoisessa valtion

maatakin on paljon, mikä myös rajoittaa isoja siirtoja. Hahmotellun alueen sisällä voidaan raksia voimaloita pois, tehdä käytäviä, tehdä pieniä siirtoja.

Yhteisvaikutusten (myös muuhun maankäyttöön liittyen) huomiointi ja arviointi on tärkeää:

- Vaikka hanke olisi poronhoitoalueen ulkopuolella, pitää silti olla yhteydessä paliskuntaan. Se vaikutusalue ei lopu hankealueen rajalle.
- Jos monta toimijaa on tulossa saman paliskunnan alueelle, olisi tärkeä katsoa toimijoiden kanssa yhdessä yhteisvaikutukset poronhoidolle ja niiden estäminen. Jos kaikki yhdessä kompensoisivat vaikka laidunkierroaitaa tai esteaitaa, olisi pieni kustannus yksittäiselle yhtiölle. Useat hankkeet työllistävät paliskuntaa moninkertaisesti.
- Haaste on myös se, että tuulivoimatoimijat eivät varhaisten hankkeiden osalta tiedä toistensa suunnitelmista; luultavasti poroisäntä ja maanomistaja ovat parhaiten perillä siitä mitä yhtiöitä alueella liikkuu. Jos mahdollista, eri tuulivoimatoimijat mutta myös muut maankäyttömuotojen edustajat + paliskunta samaan pöytään. Vaikka hanketoimija pääsisi yhteisymmärrykseen paliskunnan kanssa niin lähistöllä voi olla muita hankkeita. Kaikkia ei välttämättä voida toteuttaa.
- Porojen luontainen liike ja kierto haastaa osaltaan tilannetta: jos nyt tehdään suunnitelmiin muutoksia, voivat porot kuitenkin vaihtaa reittejään. Tärkeä alkuymmärrys keskustelulle on, että kaikki rakentaminen vaikuttaa koko paliskunnan alueidenkäyttöön.
- Uutta tuulivoimaa rakentaessa tulisi sijoittaa voimaloita jo rakennetuille alueille / voimaloiden vanhoille sijoituspaikoille, eikä raivata uusia koskemattomia alueita. Hanketoimijoiden suunnitellessa omaa toimintaa tulisi miettiä myös alueen tulevaisuutta ja ottaa huomioon alueiden pitkä historia muustakin maankäytöstä.
- Maakunnan liitot ja vaihemaakuntakaavat ohjaavat jo hyvin kokonaisuuksia. Näillä on tärkeä tehtävä sen selvittämisessä missä tuulivoima voisi ylipäätään olla mahdollista.
- Kokonaisuuden ymmärtäminen on aidosti haastavaa kaikille osapuolille. Tähän täytyy käyttää resursseja ja paukkuja.

Haittojen välttäminen, lieventäminen ovat ensisijaisia, mutta jos tämä ei ole mahdollista, tulisi miettiä miten aiheutettua haittaa voidaan kompensoida.

- Laidunalueiden menetys on kaikkein merkittävin haittaa aiheuttava asia. Laitumet eivät ole rahalla korvattavissa. Tuhotut alueet eivät palaudu takaisin. Poromäärää jos täytyy laskea, se ei palaudu koskaan. Kaikki uusi infra vie alaa. Tiestö ja voimajohdot vie jo paljon tilaa. Laitumet ovat jo muutenkin pirstoutuneet, tuulivoima pirstoo entisestään. Pitää saada rauhallinen yhtenäinen laidunalue, missä poro voi olla.
- Laidunalueiden menetys pitää kompensoida ja muutkin, jos kerran haittoja aiheutetaan. Pitää sopia ja tarvittaessa sopia uudelleen.
- Laidunmaan ennallistaminen hyvä tapa kompensoida laidunten menetystä. Ennallistamiseen on paljon mahdollisuuksia (esim. jäkälälaitumen palautus, luppolaitumen pelastaminen, alueen suojeleminen paliskunnan alueella jne.). Porojen ruokinnan kustantaminen ei ole hyvä keino, sillä poro muuttuu siitä. Poro on tärkeintä pystyä olemaan laitumilla niin pitkään kuin mahdollista, ilman ruokintaa. Toisaalta esim. rakentamisvaiheessa hetkellisesti joku kohdennettu ruokinta jossain voi olla hyödyllistä: esim. että porot eivät mene tien päälle.

- Neuvottelut kompensatiosta paliskuntatasolla, mutta tilanteen mukaan voi olla tarpeen sopia poronhoitajien kanssa.
- Jos korvaukset jakautuvat eri tavoin paliskunnan sisällä, on syytä korostaa, että tämä on paliskunnan sisäinen asia eikä ole tuulivoimatoimijan tehtävä tai velvollisuus tai edes suotavaakaan käydä keskusteluita suoraan poroperheiden kanssa. Toki samaan aikaan on hyvä huomioida, että väistävät porot tulevat toisille alueille paliskuntaa, joten onko lopulta selvää, kenelle haitta kohdistuu?

Seurannasta ja GPS panta-asioihin liittyen todettiin mm. seuraavaa:

- Asioita seurataan, mutta mitä seurantatiedolla tehdään? Miten analysoidaan, miten päätetään jatkosta, mihin seurannalla pyritään? Mitä esimerkiksi tehdään, jos huomataan, että porot välttelevät tuulipuistoaluetta?. Jotta voidaan seurata, tulisi olla lähtötilanteesta tietoa. Seuranta liittyy myös YVA:aan. YVA:ssa on velvoite seurata, mutta miten seuranta toteutetaan todellisuudessa? Hanketoimijan tulisi tehdä seurantaa, mutta todellisuudessa seurantaa ei toteuteta pitkäaikaisesti.
- GPS-pannat: lopulta poron on pakko olla jossakin, joskus menee väkisinkin myllyn vierestä.
- GPS-pantojen osalta voisi käsitellä epävarmuutta datan saatavuuden kannalta: vaikka on pantoja, on data niin hajanaista ja epäyhtenäistä ja siihen ei ole pääsyä, että hyödyntäminen ei aina onnistu (pantatoimittajatkaan eivät aina sitoudu säilyttämään dataa; kenen serverillä aineistoa säilytetään jne? Tätä pitää kehittää. Haasteena on, että samat GPS-pantafirmat tekevät myös koirien pantoja. Niiden osalta datan käyttö erilaista: missä koira on just nyt vs. miten porot liikkuvat vuoden aikana...)
- GPS pantadata pitäisi saada käyttöön ja hyödynnettäväksi, nyt ei aina näin ole. Paliskunnat seuraavat, mutta tätä tietoa ei välttämättä ole hankekehittäjillä käytettävissä. Pantadataa ei välttämättä säästetä, tai sitä ei kerätä pitkäjänteisesti, vaikka tämä olisi hyödyllistä seurannan kannalta. Pantadatan luovuttamisen ohje / sopimus / datan luovuttamisen protokolla / pelisäännöt tarvitaan. Voitaisiinko GPS pantadatan käytöstä kehittää sopimusmalli? GPS pantojen data-aineiston analyysin pohjalta/avulla voitaisiin esim. arvioida vuosittaiset korvaukset poronhoitajille. Voisiko Luke tulla avuksi pantadatan analyysiin ja mallinnukseen?
- Pantoja voitaisiin laittaa poroille enemmän kuin kaksi per paliskunta, tuulivoimatoimija kustantaa ja koordinoi (norjasta ei suoraa mallia).

Tietoon, tutkimukseen ja yhteiseen keskusteluun liittyvistä tarpeista keskusteltiin seuraavaa:

- Olisi paljon apua, jos paikkatietodata (TOKAT-aineisto) olisi alusta asti avoimesti kaikkien saatavilla, mutta tämä tunnistetaan haastavaksi. Olisiko tässä kuitenkin kehittämisen paikka?
- Porotuuli -hanke: Erityisen hyvä, että hankkeessa koostetaan myös yhteen olemassa oleva tutkimustieto poroa koskien ja saadaan käytännön kokemuksia paliskunnista, joissa on tuulivoimaa.
- Pohdittiin, olisiko mahdollista avata keskustelua melutason ohjearvoista ja voitaisiinko tuulivoimaa ohjata enemmän sinne, missä on jo teollisuutta ja muuta toimintaa (eikä rauhallisille alueille). Tällä hetkellä tuulivoimarakentamiselle on tiukat melun raja-arvot, mikä ohjaa rakentamista alueille, joilla on rauhallisempaa. Teknologian kehittyessä melu

laskee mutta myllyistä tulee korkeampia ja samalla haetaan yhä isompia buffereita. Maisemavaikutukset ovat poroille isoja.

- Paliskunnilla ehkä varoivaisuutta tuottaa tietoa Liiteriin, koska paikkatietoa voidaan lukea liian kirjaimellisesti, kaavamaisesti ja mustavalkoisesti. Merkintöjen merkitys saattaa vaihdella. Aina olisi hyvä tarkistaa kyseisestä paliskunnasta.

Muita esille nousseita näkökulmia olivat mm. sähkölinjoihin ja sähkönsiirtoon liittyvät asiat:

- Sähköstä maksetaan silti sama hinta, vaikka se täällä tuotetaan (epäreiluuden kokemus)
- Voimalinjat kuuluvat tuulivoimahankkeisiin. Sähkölinjan lunastaminen pilkkahintaan ei ole reilua.
- Hyötyjen ja haittojen jakautuminen (sähkö viedään etelään, pohjoinen luonto pirstoutuu, investoinnit tuovat kuntaan ja maakuntaan rahaa)

Korjaus-/muutos-/lisäysehdotukset toimintamalliluonnostekstiin ja yleiset kommentit toimintamalliluonnoksesta:

- Sanastoa pitää lisätä paperin yhteyteen, sekä poronhoidon että tuulivoiman alojen sanastoa. Myös YVA+kaava menettelyn sanastoa.
- Lisätään tuulivoimaprojektin prosessikaavio ja sinne vaikutuskohdat paliskunnan näkökulmasta
- Nyt on kuvattu paljon poronhoidon prosessia, mutta olisi hyvä tuoda enemmän tietoa myös tuulivoimaproessin kulusta
- Tärkeää vielä sanoittaa erikseen, että paperi luo paljon velvollisuuksia tuulivoimatoimijalle, mikä on työtä ja vaivaa → Toive, että tämä panostusta tiedostetaan ja pidetään arvossaan paliskunnissa ja sitoudutaan siihen mitä sovitaan, että nähty vaiva ei mene hukkaan
- Poronhoitolain mukaisiin neuvotteluihin kuuluu muitakin tahoja kuin paliskunta ja tuulivoimatoimija, mm. muita viranomaisia → tämä on tärkeää sanoittaa
- Dokumenttiin on saatava korostettua, että maanvuokrasopimus EI OLE lupa rakentaa, ja siitä kaikki selvittäminen vasta alkaa. Maanvuokrasopimuksen teon jälkeen hankeaiho voi kaatua vielä monessa kohtaa, ja maanomistajan ei pidä pitää projektin toteutumista "varmana" vielä pitkään aikaan
- dokumentissa on tärkeä korostaa painokkaasti, että kaikkien osapuolten näkökulmasta on tärkeää välttää vastakkainasettelua
- Teemana toimintamalli tekstiin: voisi kuvata myös sen milloin yhtiön näkökulmasta jokin alue on sellainen ettei sinne kannata edes mennä ja mitä sen jälkeen jää. Puolustusvoimat on suurin rajoittava tekijä (tutkat). Myös sähkönsiirto on yksi isoimmista pullonkauloista.
- Hanketoimija voi tehdä mitä tahansa sopimuksia mutta voi myydä myös toimintaansa eteenpäin → tähän liittyviä toimintatapoja voisi täsmentää eli mitä tehdään, kun sopimusosapuolet muuttuvat.
- konkretiaa ja esimerkkejä voisi tuoda toimintamalliin lisää, esim. esimerkkejä oikeista keisseistä
- passivimuodosta muutetaan teksti aktiivimuotoon - aktiivimuoto tuo tekstiin konkretiaa. Lisäksi tarkennetaan tekstiin myös tekijät (roolit ja vastuut).

- tuulivoimahankkeen vaiheet: jokaiseen vaiheeseen loppuun kootaan 'muistilista' (mitä pitää missäkin vaiheessa muistaa tehdä). Esiselvitysvaiheeseen suositukseksi karttahaarjotus varhaisessa vaiheessa ('no go' alueet)
- Korvausasioihin liittyen kaivataan täsmennystä ja esimerkkejä (esim. mikä on korvaussuositus, jos poro jää rekan alle. Eri poroilla voi olla eri korvaussummat (esim. vaatimet).
- s. 22, '*Metsien hakkuista tai muista laitumia tai laidunrauhaa haittaavista toiminnoista luopuminen muulla paliskunnan alueella tai hankkeesta haittaa kärsivän tokkakunnan alueella.*' (tietolaatikko) → tätä kirjausta tulee muuttaa, ei tuulivoimayhtiö pysty tähän vaikuttamaan, jos ei omista metsää
- Toimintamallin kohdentamisesta/kohderyhmistä: nyt pumaska on kohdennettu enemmän hanketoimijoille, mutta voisiko malliin tuoda myös ohjeistusta poronhoitajille päin, esimerkiksi liittyen kompensatioon (esim. miten kompensatio voidaan ohjata parhaiten niille alueille, missä haittaa aiheutuu, ja miten poronhoitajat voisivat arvioida mm. työmäärän lisääntymistä tv-hankkeiden seurauksena). Nyt pumaskasta tulee sellainen olo, että hanketoimija on aktiivinen toimija, paliskunta taas passiivinen. Aktiivimuoto ja roolien kirjoittaminen tekstin sisään tarkemmin auttaisi tässä.
- On tärkeää, että hankekehittäjiä mutta myös paliskuntien yhteyshenkilöiden yhteystiedot pidetään ajantasalla väen vaihtuessa. Voisiko kunta toimia välittävänä tahona siinä tapauksessa, jos poroisäntä ei tiedä kehen hanketoimijaan olla yhteydessä?
- Lisätään ohjeistukseen että myös epäviralliset yhteydenotot tulee kirjata, eli merkitään ensimmäinen yhteydenotto ylös, että tiedetään, koska yhteydenpito on aloitettu.
- s. 27, '*Jos valtion alueita on mukana hankkeessa osittain, edellyttää Metsähallitus, että sen kanssa sopimusta tehtäessä yksityisen maan osalta yli 50 %:n kanssa...*' - 50 % mistä? → tarkennettava tekstiin
- poronhoitolain 53 § mukaiset neuvottelut - pitäisi olla periaatepäätös milloin MH:n on oltava mukana neuvotteluissa ja milloin ei, jotta lain voidaan katsoa täyttyneen.
- s. 28 Hyvän vuorovaikutuksen muistisäännöt (tietolaatikko) Kirjaus 'Poronhoitolain 53 § velvoittaa neuvotteluun, mikäli hanke on valtion maalla, mutta on suositeltavaa neuvotella *lain hengen* mukaisesti...' tämä on mietittävä uudestaan, on vähän kummallinen ilmaisu
- Kompensatiosta olisi hyvä lisätä konkretiaa ja käytännön esimerkkejä malliin (miten kompensoidaan, ketä koskee, kenelle korvauksia maksetaan jne.), kompensatioidenmahdollisuuksista ja rajallisuuksista.
- Kompensatioihin olisi hyvä kehittää malli
- Vuosikelloa voisi vielä selkeyttää, yhteys tuulivoimarakentamiseen, esim. yhteydenpito, milloin hyvä/huono rakentaa?
- toimintamallissa voisi avata miten poronhoitokulttuurit eroavat
- Oppaaseen voisi tuoda vielä lisää tietoa poronhoidon käytännöistä, mitä siihen kuuluu, perusteista.
- Avataan vielä sosiaalisia jänneitä mitä muihin maankäyttäjiin liittyy ja voivat olla suunnittelun ja sopimisen esteinä.
- Useampia näkökulmia (monet käyttävät alueita) toimintamalliin voisi olla laajempi. Mikä maankäyttömuoto hallitsee, erilaiset maankäytön ristiriidat (esim maanomistaja ja poronhoito? Poronhoitoalueella on muutakin kuin vain poronhoitoalueella
- Tokat aineisto avaa asioita, mutta tilanteetkin muuttuvat. Liiteri-tietokanta. Materiaali "liikkuvaa", vuodet erilaisia. Tämän voisi lisätä toimintamalli-julkaisuun.

- käsitteiden ja lyhenteiden avaaminen toimintamalliin
- tekstissä: poronhoitolain 53§ 'hengen mukaiset' neuvottelut myös yksityismailla - lapin ely suositellut neuvotteluja - pitäisikö nykyistä kirjausta jotenkin lujittaa?
- Virallisten ja epävirallisten neuvotteluiden selkeyttäminen - pitäisi selkeyttää toimintamalliin, kuka/ketkä osallistuu virallisiin/epävirallisiin neuvotteluihin ja milloin?
- on tärkeä miettiä, että paliskunnan suuntaan sopimukset säilyy samanlaisena vaikka tuulivoimatoimija vaihtuisi - paliskuntaan lakimiesapua tähän (lisätään oppaaseen)
- Hyvin jäsenneily kokonaisuus
- Toimintamalli on hyvä; yhteistoiminta ja yhteensovittaminen on tärkeää.

Iltapäivä

Iltapäivän pienryhmäkeskustelua käytiin kolmen aamupäivän aikana toimintamallin jalkautuksen kannalta keskeiseksi tunnistetun teeman ympäriltä: 1) kompensatiot, 2) tutustuminen ja toimintaympäristö ja 3) työn jatko.

Kompensatiot – yhteenveto

Laidunalueiden elvyttäminen ja palauttaminen on keskeistä kompensaation kannalta, esim.:

- laidunmaiden ostaminen suojeluun
- jäkälämaiden ostaminen
- jäkälälaitumen palautus: jäkälä on poron tärkein talviravinto (metsätalouden myötä tätä menetetty paljon)
- ylitiheiden taimikoiden harventaminen riittävän varhaisessa vaiheessa
- lупpo on erityisen tärkeää talviravintoa: vaatii riittävän peitteisen metsän, metsänkäsittelymenetelmiin vaikuttaminen
- Tutkimusta siitä, miten jäkälän kasvua voitaisiin lisätä tehdään, mutta tietoa vielä vähän
- Vasoma-aikaan porot välttävät tuulivoimaloita. Pystytäänkö vasoma-alueita mitenkään kompensoimaan?
- Suoalueiden ennallistamisesta hyviä kokemuksia, voisiko esim. vanhojen turvetuotantoalueiden palauttaminen luonnontilaiseksi olla yksi keino kompensoida?
- Kesälaidun on helpompi kompensoida
- Kasvitetut turvesuot voivat toimia hyvinä syyslaitumina

Suojelu kompensaation muotona on 'varmin'. Taustalla on huoli siitä, että kertaalleen kompensoiduille alueille kohdistuu uusia paineita myöhemmin. Onko ainut keino hakea näille alueille kansallispuisto status?

Keskusteltiin taloudellisesta kompensaatiosta. Ruotsista ja Norjasta kokemuksia esim. kompensaatiosta sähkölaskussa.

- Laitumen elvyttämiseen ei riitä taloudellinen panos. Tarvitaan alueita, joita aktiivisesti säästetään.
- Laitumilla oleminen on ensisijaista (keinotekoinen ruoka ns. huono kompensaatio)
- On vaikeaa mitata rahassa menetettyä maata

- Jäkälälaitumet kuluvat sitä nopeammin mitä pienemmäksi alueet jäävät: ostettu rehu saattaa mennä parissa päivässä, jäkälälaitumet ruokkivat poroja pitkään, vaikka jäisivät jään alle tms. Luonnonruuan säilyttäminen on tärkein asia ja sitä on vaikeaa kompensoida ostetulla rehulla
- Jäkälän viljely voi olla yksi ratkaisu, mutta on pidettävä mielessä, että alueet, joille jäkälää viljellään eivät saisi olla liian vilkkaita (esim. kelkkailu ja muu liikenne)
- Jos/kun paliskunnan täytyy itse tehdä seuranta tai muuten tuulivoimasta syntyy ylimääräistä työtä (esim. siirretään tai muokataan rakenteita), niin tätä olisi hyvä kompensoida taloudellisesti. Vie vuosia, että porot vaihtavat laidunalueita ja rakenteet ja polut siirtyvät, tähän liittyy paljon työtä ja panoksia.

Rahallisesta kompensaatiosta todettiin lisäksi mm. seuraavaa:

- Rahallinen kompensaatio voi olla rakenteista, ylimääräisestä työstä, seurantatyöstä, tulojen vähenemisestä, kustannusten kasvusta jne.
- Hanketoimijat voisivat maksaa rahallista kompensaatiota poronhoitajille mm. lisääntyneestä työmäärästä, mutta kompensaation rahallista määrää pitää pystyä jotenkin arvioimaan. Kompensaation suuruuden määrittämiseksi tulisi olla tietoja lähtötilanteesta. Esim. poronhoitajien työmäärän lisääntyminen pitäisi jotenkin pystyä mittaamaan tai todentamaan (paljonko poronhoitajille aiheutuu lisää työtunteja, paljonko tulonmenetystä tms.). Voisiko tätä toteuttaa esim. pitämällä kirjaa työtunneista ja määrittämällä tuntihinnan työlle? Jos tavoitteena on elinkeinon turvaaminen, suora rahallinen kompensaatio voi olla huono vaihtoehto, jos tavoitteena on kestävyys.

Maanomistajan rooli kompensaatiossa - tämä helpompaa Metsähallituksen kaltaiselle toimijalle mutta entä yksityismaiden omistajat?

Seuranta: GPS-pannat - tarvittaisiin dataa pitkältä aikaväliltä, jotta saataisiin aitoa tietoa porojen liikkumisesta

- Pantatiedon säilyttäminen, käyttö, hyödyntäminen jne. vaikeaa, kun on monia eri yrityksiä ja käytäntöjä
- Seurantasopimukseen tulee kirjata, että jos yhtiö vaihtuu niin tieto siirtyy seuraavalle
- 1-2 vuoden pantaseuranta on aivan liian lyhyt aika - tokkakunta saattaa 5 vuoden välein olla samoilla laitumilla
- Myös seurantadatan tulkinta täytyy tehdä yhdessä paliskuntien kanssa
- GPS-pannat eivät ole kompensaatio

Olisi hyvä tunnistaa erilaisia kompensaation muotoja eri vaiheissa (esim. suunnitteluvaihe, rakentamisvaihe ja sähköntuotantovaihe - kaikissa erilaisia kompensaatiotarpeita). Tähän liittyen on tärkeää, että kompensaatiosopimukset pysyvät siten avoimina, että niitä voidaan tarvittaessa uudelleentarkastella.

Hankekehittäjien välinen yhteistyö kompensaatioiden toteuttamisessa:

- Siinä vaiheessa kun hankkeet ovat julkisia voivat hankekehittäjät neuvotella yhdessä paliskunnan kanssa. Tässä kohtaa voidaan koordinoida myös yhdessä kompensaatioon ja yhteydenpitoon liittyvää suunnittelua
- Kuka tätä yhteydenpito koordinoi? Mikä on kunnan rooli, entä hankekehittäjien?

- Hankekehittäjien hankkeet menevät usein hyvin eri vaiheissa - toisessa ollaan jo tekemässä kaavaehdotusta, toisessa odotellaan vielä pv:n lupaa. Kaavavaiheessa voidaan alkaa tekemään yhteistyötä.

Paliskunnat - hankekehittäjät - maanomistaja: tämä kolmikanta tarvitaan siihen, että kompensaatiosta voidaan sopia

Ehdotuksena karttapohjainen kyselytyökalu: hanketoimijalla olisi omalla nettisivullaan kyselykaavake, johon alueen asukas/metsästäjä/poromies voisi viedä tietoa paikkatietomuodossa. Tämä olisi hyvä jo suunnitteluvaiheessa.

Kun tuulivoimatoiminta päättyy, kuka maksaa ennallistamistoimenpiteet? Kaivospuolella kokemuksia siitä, että on perustettu rahasto. Tuulivoima-alalla vakuusrahastot ovat yleisiä. Voisiko tällaisen rahaston perustaa (esim. laiumien ennallistaminen)?

Hyvä tuoda esiin myös hyviä kokemuksia. Jos jossain yhteistyö on toiminut, siitä voivat oppia muutkin.

Tärkeää, että hankekehitysvaiheessa sovitut asiat siirtyvät myös operoijalle → kirjattava malli sille, miten tämä tieto siirtyy. Kompensaatiosopimuksia täytyy pystyä myös avaamaan siltä varalta, että hankkeista koituu arvaamattomia vaikutuksia, joihin tarvitaan lisäkompensaatiota.

Yhteistä keskustelua kompensaatiosta:

- Haitta kohdistuu usein myös yksittäiseen poronhoitajaan tms. Tarvitaan rinnakkain paliskunnan ja tokkakunnan neuvottelut, jotta haitan kärsijä saa kompensaation. Poroisännältä saa tiedon, kenen poroja alueella on.
- On muistettava kuitenkin, että paliskunta on poronhoidosta alueella vastaava yksikkö. Paliskunnan on kyettävä hoitamaan alueellaan poroja huolimatta siitä, millaisia sopimuksia yksittäiset poronhoitajat tekevät. Paliskunnalla on aina paras tieto oman alueensa toiminnallisuudesta.
- Tokkakunnat ovat erilaisia, mutta mitkä ovat kompensaation yhteiset reunaehdot kaikille?
- Ehdotus: pystyttäisiinkö jotain alueita rauhoittamaan metsästyspaineelta kompensaationa muusta toiminnasta? Miten tätä voisi toteuttaa käytännössä?
- Laidunmenetystä tulisi kompensoida siten, että saadaan aidosti korvaavia laidunalueita, joita on mahdollista käyttää.
- Kompensaatiot täytyy toteuttaa aina paliskunnan sisäisesti (ei voida tarjota korvaavia alueita toisten paliskuntien alueella).
- Kompensaatio on viimeinen mahdollisuus (jos ei voida välttää tai lieventää haittoja). Mitä muut haittojen lieventämistoimet ovat? Lisäksi hanketoimijoilla on esim. puita kaadettaessa istutusvelvollisuus, mutta haittoja pitäisi korvata muutenkin (ympäristönäkökulmien kokonaisvaltainen huomiointi).
- Kompensaatioihin olisi hyvä kehittää malli
- Loppu viimein sopimukset kompensaatioista on aina osapuolten välisiä.
- Tuulivoiman vaikutus poronhoitoon, kompensaatiosta sopiminen (toteutuneet haitat; ekologinen, sosiaalinen ja taloudellinen kompensaatio mietitään YVAN aikana. Millaisia

kompensoitioita yleensä (tuotannosta poistuneita turvesoita)? Taloudellisessa kompensoitiossa esimerkiksi kylätoimikunta neuvotteluosapuolena. Taloudellinen kompensoitio on kaupankäyntiä, vai onko? Metsähallitus eri asemassa kuin energiayritykset. Missä vaiheessa aktiivinen; heti alussa. YVA ei velvoita kompensoitioon. Kainuun liitto antaa ohjeita. Maakuntakaava on prosessi, jossa vaikutusten arviointia, erityisesti YVA on neuvotteluprosessi. Seuranta pitää alkaa ajoissa.

Haittojen välttäminen, lieventäminen ja kompensoitio on yksi keskeinen 'koulutus' ja toimintamallin kehitysteema

Tutustuminen ja toimintaympäristö – yhteenveto

Tapio Vuolo kertoi kokemuksia vierailuista Palojärven paliskunnassa:

- Yksi tapaaminen järjestettiin vasamerkinnän aikaan Palojärven paliskunnassa. Ohjelmassa oli jutustelua ja kuulumisten vaihtoa päivällä. Yöllä vasamerkinnän tapahtuessa vieraat olivat mukana vasamerkintää seuraamassa ja jututtamassa poronhoitajia. Niin poronhoitajat kuin vieraat tykkäsivät, oli mielekäs kokemus kaikille. Vierailu on edistänyt kanssakäymistä, tapaamiset lisäävät ymmärrystä.
- Haasteena vierailuissa on se, että on vaikea antaa tarkkaa päivää milloin vasamerkintä tms. tapahtuu, mutta ajankohtaa voi melko tarkasti arvioida. Esim. erotukset yleensä tapahtuu useana päivänä lokakuun puolivälin paikkeilla, tosin sovittu erotuspaikka saattaa vaihtua.
- Vieraina on ollut mm. kaivosmiehiä (metsäkävelyllä kokoamassa poroja maastosta) ja tuulivoimatoimijoita, ja myös kouluryhmiä Rovaniemeltä. Tuulivoimatoimijoilta on usein tullut yhteydenotto paliskuntaan päin, mutta myös Paliskuntain yhdistys ollut välittävänä kätenä vierailuissa.
- Vierailujen jatkuminen olisi hyvä asia.
- Käytännön vinkki tuulivoimatoimijoille: tuulivoimatoimija voi itse kutsua itsensä paliskunnan kokoukseen kuulemaan ja tapaamaan poronhoitajia, sekä kertoaan tuulivoiman kuulumisia. Tv-toimija usein maksanut kulut tapaamisesta (Palojärven paliskunnan tapauksessa)

Miten toimitaan, jos tuulivoimatoimijalla on hanke suunnitteilla paliskunnan alueelle, ja hanketoimija haluaa vierailuilla paliskunnassa?

- Yhteydenotto on ensiaskel mikä pitää tapahtua, jotta vierailu voi tapahtua. Tuulivoimatoimijat voisivat tiedustella poroisännältä vierailumahdollisuudesta. Siitä huolimatta, että sillä hetkellä ei ole tulossa vasamerkintää/erotusta, olisi tärkeää tavata ja jutella. Myös yhdistykset (Paliskuntain yhdistys ja Suomen tuulivoimayhdistys) voisivat tiedottaa ja olla välittävänä kätenä / auttaa vierailuista sopimisessa. On hyvä kuitenkin huomioida, että Paliskuntain yhdistyksessä on paljon hommaa myös muuhun maankäyttöön liittyen ja yhteensä 54 paliskuntaa, raha ei riitä kaikkeen ja resurssipula vaivaa.
- Olisi hyvä vierailuilla juuri sen paliskunnan alueella, jolle hanke on suunnitteilla (jokaisessa paliskunnassa on omat erityispiirteensä, käytäntönsä ja työnsä.)
- Hyvissä ajoin olisi hyvä tutustua puolin ja toisin ja kuulla paliskunnilta 'no go' alueista (esim. kartalta tarkastellaan mihin ei missään nimessä tuulivoimaa voi sijoittaa).

- Poronhoidolle elintärkeitä näkökulmat, kuten laidunkierto, on tuulivoimatoimijan tärkeä ymmärtää. Tuulivoimatoimijat voisivat ehkä enemmän jalkautua poronhoidon arkeen, kasvokkain kohtaamista, hyvä sopia ja keskustella.
- Myös poronhoitajien vierailu tuulivoimapuistoon voi olla avartavaa – voi helpottaa hahmottamista miten suuren alueen tuulivoimapuisto vie.
- Lähtötietämys asioista puolin ja toisin helpottaa tapaamisissa.

Keitä vierailuissa olisi hyvä olla mukana paliskuntien puolelta:

- Poroisännän velvollisuus on tunnistaa mitä porotalouksia mahdollinen hanke koskee eniten ja kutsua nämä tahot mukaan keskusteluun oikeassa vaiheessa. Esim. Palojärven paliskunnassa poroisäntä on pitänyt huolta, että paliskunnasta tärkeät henkilöt ovat paikalla vierailulla (esim. kuka parhaiten mistäkin alueesta tietää, ja keitä asia eniten koskee).
- Yksi vaihtoehto on nimetä paliskunnasta henkilö, joka ottaa vastuulleen tuulivoimavuorovaikutuksen.
- Paliskunta sisäisesti sopii, miten vierailujen suhteen menetellään, eri paliskunnissa on eri käytännöt.
- Poroisännän on hyvä olla tietoinen kaikesta paliskunnasta meneillä olevasta, mutta koska poroisännät ovat usein melko kiireisiä, vastuuta vierailuista voi olla hyvä jakaa.
- Usein vierailujen järjestäminen on myös resurssikysymys. On paljon kaikkea mihin pitäisi osallistua, kaikkeen ei riitä resursseja tai tekijöitä.
- Pienissä paliskunnissa (kuten Jääskön paliskunta) ei ole mahdollisuutta kiireaikana syksyllä olla pois poronhoitotöistä, ja on mahdotonta osallistua syyskuun puolivälistä joulukuun loppuun muuhun kuin poronhoitotöihin.

Keitä tuulivoimatoimijoista/hankekehittäjistä olisi hyvä olla mukana vierailuilla? Keitä muita olisi hyvä olla mukana?

- vastuhenkilö ja varahenkilö (esim. hankekehityspäällikkö). Hankkeelle on hyvä tarjota 'kasvot' heti alusta lähtien.
- Vierailua ja mukaantulevia pohtiessa on hyvä miettiä kieliasiaa. Yhteinen kieli on tärkeä (esim. omistajan edustajalla ei välttämättä suomi).
- esitettiin käsitys, että tuulivoimatoimijoiden keskuudessa riittäisi halukkuutta varmasti osallistua useamminkin vierailuille kuin vain kerran tai pari.
- Myöhemässä vaiheessa voi olla hyvä kutsua myös esim. kunnan edustajia mukaan vierailuille.

Yhteydenpidosta (vierailuihin tai muihin asioihin liittyen)

- **yhteys kannattaa aina ottaa** - jos ei puhelimitse saa kiinni niin tekstari perään. Se, että on poronhoidon kiireaika ei tarkoita sitä etteikö saisi olla yhteydessä. Mutta kiireaika ei ole hyvä aika välttämättä vierailuille, kun aika kuluu poronhoitotöissä.
- Poronhoidolle on usein iso järkytys, kun asia tulee ensimmäistä kertaa esille. Kieli on vieras ja suunnitelmat vaikuttavat olevan pitkällä. Kaavavaiheen lausuminen on työlästä, ja paliskunnan resurssit ovat rajalliset. Osallistuminen on siis haastavaa. → Miten tosiasiallista osallistumista voidaan tukea? Paperi on tehty tuulivoimatoimijan velvollisuuksia korostaen; hanke on toisaalta toimijan; mitkä ovat paliskunnan resurssit osallistua? → Molemmiin puolinen sitoutuminen tärkeää; varhainen yhteydenotto sitouttaa prosessiin. Miten muuten voidaan sitouttaa?

- Myöhäisen yhteydenoton/ilmoituksen syynä voi olla myös tv-toimijan tietämättömyys (ei hoksata, että paliskuntaan päin tulisi olla yhteydessä). Tietoisuuden lisääminen voisi auttaa tässä.
- Usein hankkeet tai niiden vaikutukset ulottuvat paliskunta/kuntarajan yli, joten on oltava yhteydessä laajemmin myös naapuripaliskuntiin. Myllyjen vaikutukset eivät noudata paliskuntien rajoja. Tässä kohdistuu yhteisvaikutusten arviointi. Olisi hyvä saada eri toimijat (tv-firmat ja paliskunnat) pöydän ääreen miettimään yhteisvaikutuksia
- toimijoiden välinen yhteydenpito rajoittuu, jos ei tiedä kehen olla yhteydessä - on tärkeä olla sovittuna yhteyshenkilö, kehen olla yhteydessä häiriötilanteessa - puolin ja toisin – ja tietoja tulee pitää ajantasaisina. Vaikutusten arviointia mietittäessä - luontoa ei voi ennalta arvioida - miten toimitaan jos luonnossa tapahtuu ennalta arvaamattomia seurauksia? Liittyy myös seurantaan ja tv-alueen ennallistamiseen. Tässä voisi olla paikka välitapaamiselle.
- pitäisikö olla sopimus säännöllisestä yhteydenpidosta?

Mitä muuta tarvitaan?

- Säännöllistä **koulutusta** tulisi järjestää tuulivoimatoimijoille (kustantavat), esim. paliskuntain yhdistyksen ja tuulivoimayhdistyksen järjestämänä. Poronhoito voi olla hyvin vieras tuulivoimatoimijoille, hankekehittäjät usein etelästä, tuulivoimatoimijoissa harvoin poroihmisiä. **Koulutukset voisivat olla alueellisia** - päästäisiin paremmin kiinni alueellisiin maankäytön kysymyksiin. Asiat erilaisia eri alueilla.
- Tiedon lisääminen: Paitsi paliskunnat, myös tuulivoimafirmat on erilaisia. On paljon erilaisia toimijoita ja suhtautuminen (yhteistyöhön) vaihtelee - kyse voi olla asenteesta tai tiedosta, asennetta on vaikeampi muuttaa. Tiedon ja ymmärryksen lisäämisellä voi olla merkitystä. On myös tuulivoimahankkeen etu että hankkeet menee helpommin ja todennäköisemmin läpi.
- Ymmärryksen lisääminen: Miten voidaan lisätä ymmärrystä vaikeammin hahmotettavista asioista (kuten tärkeät vasomisalueet), joita ei voi samalla tavalla havainnollistaa/näyttää kuin esim. poroerotus? Jos asiat haluaa tehdä hyvin, tietoa kyllä löytyy. Yleisesittely näistä voisi olla tarpeen.

Sopimusasioista hankekehittäjän kanssa:

- on tärkeä miettiä, että paliskunnan suuntaan sopimukset säilyy samanlaisena vaikka tuulivoimatoimija vaihtuisi - paliskuntaan lakimiesapua tähän (lisätään oppaaseen)
- kun luodaan hyviä käytäntöjä, voitaisiin luoda hyviä sopimuskäytäntöpohjia - esim. jos toimija vaihtuu, niin sovitut vastuut ja velvollisuudet siirtyy uudelle toimijalle.
- kaikki pitää sopia kirjallisesti - mietittävä myös jatkuvuus (esim. jos yhtiö vaihtaa omistajaa)
- Mistä oikeastaan sovitaan kun jotain sovitaan? Tähän on vaikea määrittää raameja, koska on hyvin tapauskohtaista.

Huonoja kokemuksiakin on ollut – mitä näistä on opittu?

- Rehellisyys ja totuudessa pysyminen on kaikista tärkeintä. Jos luottamuksen kerran menettää sitä on vaikea saada takaisin.
- Aikaisen yhteydenoton merkitys on myös osa luottamusta (ei herätä luottamusta lukea kunnan pöytäkirjoista tuulivoimahankkeesta ensimmäistä kertaa.) Syy salassapitoon on

usein kilpailutilanne. Kun maanvuokrasopimus on jo tehty, niin silloin pitäisi olla jo mahdollisuus kertoa paliskuntaan paliskuntaan päin.

Työn jatko – mitä seuraavaksi?

Ehdotuksia siitä mitä tapahtuu seuraavaksi:

- Tilaisuuden pohjalta muokattu toimintamalliluonnos lähetetään kommentteille pian, n. kuukauden ajan tämä kommentoitavana
- Kommenttien perusteella tehdään muutokset luonnokseen ja taitetaan tästä jaeltava versio
- Jotta tämä voisi olla toimialojen esittämä suositus, yhdistysten hallitusten täytyy antaa sille jonkinlainen siunaus, tämä vuoden 2022 loppuun mennessä
- Kv-vertailua ja benchmark sosiaalisen toimiluvan rakentamisesta, IEA - teemaryhmä, Ruotsi ja Norja (Ruotsissa pilottitutkimus: tehty tarkasteluja mahdollisten sopimusten vaikutuksista porojen hyvinvointiin)
- Paliskuntain yhdistyksen ja Tuulivoimayhdistyksen yhteinen lehtijuttu ja tiedote
- Koulutusta toimijoille
 - Haittojen välttäminen, lieventäminen ja kompensatio on yksi keskeinen 'koulutus' ja toimintamallin kehitysteema
 - Koulutukset voisivat olla alueellisia - päästäisiin paremmin kiinni alueellisiin maankäytön kysymyksiin.
- Vuoden päästä (2023) tämän foorumin kolmas tapaaminen
- Viedään toimintamalli tiedoksi myös Lapin liiton maakuntahallitukseen - myös kuntakaavoittajille voidaan viedä tätä eteenpäin

Tässä kuussa tapahtuu:

- Kv-vertailun selvittelyä
- Koneen säätöön hakemus työn jatkamiselle ja resursoinnille
- Porotuuli hanke: voitaisiinko tässä ottaa keissiksi sellainen hanke, jossa näitä suosituksia kokeillaan käytännössä?